

Huszár Sándor

NAPLÓLAPOK V.

Mindent egy lapra
avagy
mint aki halkán belelépett

Szeged, 1992. július 13. hétfő

Az alábbi sorokat egy helyi lap aláíratlan - tehát szerkesztőségi véleményt közlő - kommentárjából másoltam ki.

"Jalta - amit a mi javunkra sose tartottak be, mert a fifti-fifti nyugati és keleti befolyás helyett nálunk hosszú ideig száz százalékos szovjetizálás folyt - nemcsak a testvérországok közé emelt falat, hanem a nemzetek közé is. Az erdélyi magyaroknak felülről választott vezetői szájjával 1968-ban például meg kellett tagadniuk a magyarországi magyar kultúrát. Először Ceausescu gyűlésein, aztán nyilvánosan meg is tették ezt. Kimondva, hogy Erdély magyar kultúrája önállató, nincs szükségük az 'anyaországra'."

Enciklopédiába illő szavak! Tökéletesen fejezik ki azt a felületességet és fennsőbbiséget, amely bizonyos fajta "hazafiasságot" lám, máig jellemez Magyarországon.

Nos az 1968-ban a magyar kultúrát megtagadók között én is ott voltam, felleptem tehát a nemzeti érdekeinket védő magyarok ellen. Lám, nem teszek semmit idézőjelbe, hisz e tudattartalmak azóta is változatlanok. Én csak annyit akarok az ügghöz hozzátenni, hogy ime a tények sem változtak. Idézek *Sorsom emlékezete* című, Bukarestben, 1982-ben megjelent könyvem *Örkényék* című fejezetéből.

"A magyarországi kritikusok egy csoportja - már nem tudom milyen apropóra, azt hiszem, csak belső hiányérzetnek engedve - kihirdette a nemzetiségi irodalmak kettős kötődéséről, az író kettős felelősségéről szó-

ló elméletét, amelynek a lényege az volt, hogy gondjainkért mindkét ország felelősséggel tartozik. Nos ez az épp tomboló csehszlovákiai események feszültségén fel erősödve erős politikai hangsúlyt kapott. Ezért vállaltam Balogh Edgár, Domokos Géza, és mások mellett én is, hogy írói, emberi hitelünkkel e kritikus buzgalmat lehűtsük. A kérdés így vetődött fel: a nemzeti kérdés bizonyos problémás esetei kapcsán mindig kijelentjük, hogy az ország védelmében lépünk fel. Nos, itt van egy olyan ügy, amely irritál, és amelyben épp az említett morális egység bomolhat meg. *Teljesítenünk kell most is állampolgári kötelességünket, nemcsak amikor nemzetiségi sérelmet látunk. A kérdésfelvetés logikája elől nem lehetett kitérnie annak, aki valóban tenni akar, amit tud s lehet, a jövőben is nemzetisége érdekében.* Ezért a filozófókat magunkban kárhóztatva vállaltuk a társadalmi megbízatást."

Hogy a feladattal bennünket megbízó ügymond társadalom mögött milyen hatalmas szerv és mekkora veszély húzódik meg, azt most hagyjuk. Tépik elegen az ingüket, nincs rám ez ügyben szükség. Maradjunk a közölt idézettel, mert ez valahol az *önmagammal való kiegyezés szövege is.*

Különbözőben az ügyben a koronatanú vallomásával ér fel kortársam, *Beke György* 1988-ban lejegyzett s a Tiszatájban közzétett naplórészlete.

"Fordított történelem kezdődött el a negyvenes évek közepétől a nemzet és a 'nemzetiség' kapcsolatában. A gyermek vet-

te át a szülő szerepét (...) Erdélyben nagyobb becsben tartottuk - nyilván titokban - a nemzeti hagyományokat, mint a cinizmus füstös tüzétől kiégett anyaországban. Nagyon sokan magunkban építettük fel a saját jövőnkre formált, teremtett magyar hazát, nemzetet, történelmet és jövőt. Érzelmünk befelé fordultak, a külvilág számára észrevétlenekké váltak, de annál mélyebbre eresztették gyökereiket a családokba, a falvakba és városokba, negyedekbe, vallási, kulturális kisközösségekbe. Bukarest és Budapest egyazon szovjet hűségben nyugodhatott meg a csalóka csöndben. Éppen ezért volt olyan váratlan a tűzfellobbanása, az első szikrától, 1968-ban, az irószövevény kritikai szakosztályának vitája után. Pedig ha a magyar kommunisták nem vetik el már kezdettől a nemzeti egységet és az érte viselt felelősségüket, hanem beleillesztik az országok közötti kapcsolatrendszerbe, akkor a kettős kötődés, kettős felelősség vitája hem váltott volna ki olyan nagy riadalmat Bukarestben. A román párt urai beleszoktak volna a népek, nemzetek természetes jogaiba. Így azonban az eddigi budapesti hivatalos állásponthoz mérve bélyegezheték nacionalizmusnak azt, ami mindegyik nemzeti irodalom elvitathatatlan joga, lényege."

Annyit fűznék a fentiekhez hozzá, hogy a szövetséges - és a valóság tényeinek - felvonultatásával én nem támadni akarok, ellenkezőleg: védekezem. Ha valamiben, hát ebben érzem hibásnak a fent névtelenül citált, de amúgy elég népszerű sajtóvéleményt. Hiszen az erdélyi értelmiségiek - vagy mondjam úgy - cselekvésre ítélték sajátos helyzete nem mai probléma.

Az alábbi sorok *Tamási Árontól* valók. Mellesleg ez is az *Örkények* című fejezet egy részlete.

"Mindebből nyilvánvaló, hogy a kolozsvári Hitel a világgal való kapcsolatait szinte kizárólag a magyarországi fiatal szellemi áramlatokkal tartott kapcsolatával helyettesíti - írja 1936-ban egy olyan írásban, amely a Vásárhelyi Találkozó genézise. Kifejti: - *erdélyi öntudatomat* nem elégíti ez ki. Én ugyanis megfordítva látom a szerepet:

a *Hitel* tanuljon Szegfűtől és minden érdemes embertől a világon, de sose maradjon máshol lévő szellemi mozgalmak függvénye, hanem ellenkezőleg, ő legyen az a gócpont, amely egy erdélyi szellemben kialakított ideológiát sugároz széjjel magyarokhoz és környező népekhez."

Persze azóta sok minden változott - mondhatja akárki. Amire én megkérdezem: vajon a tények figyelmen kívül hagyásának magyarországi gyakorlata is?

Az alábbi 1992 májusában Nagyszalontáról érkezett levél e kiragadott részletével én *továbbra sem akarok vádaskodni csak meggondolkoztatni*. Abban sem vagyok biztos, hogy barátomnak - kinek nevét nincs felhatalmazásom közölnöm - mindenben igaza van. Egyben azonban feltétlenül: *úgy érzi, hogy magyarországi testvérei sok mindenre figyelnek, reá a legkevésbé.*

"(...) És végül, ami bosszant. Nálatok: az éretlen, felelőtlen, karrierista emberek és fiatalok magatartása. Az elvtelen viták, melyekkel a Vatra prédájává teszi a magyar vezetést. Látjátok dák testvérek, milyen mocskosok a magyarok! - írják a lapjaikban. Felháborító ez a nemzetrontó, önző magatartás. Egyes ottani pártok csápjai idáig is elérnek. Jönnek a nagy blöffel: platformosítás! 'Átkos magyar egység - mondják - amit a kommunisták hirdetnek az RMDSZ keretében.' 'Legyen szabad tíz pártra szakadnunk!!!' Hát ők nem látják mi történik Szlovákiában? A magyarországi liberálisok talán Cimpeanu Nemzeti Liberális Pártjára szavaznak? A Kisgazdák pedig Ratiura?"

Nem folytatom(...) Az 'elvtelen magyar egységnek' köszönhetően avathattunk nemrégén Arany János szobrot Nagyszalontán, helyeztünk el három emléktáblát (Sinka, Zilahy, Kulin). És álljuk a sarat: Szalontán magyar a polgármester és a 21 tanácsstag közül 13 magyar!"

Mindezt azért jegyzem fel, mert Naplómát sajtó alá rendezve ismét olyan időszakhoz értem, amelyet a *cselekvéskényszer jellemez. Tehát a kompromisszumok kényszere is*. Ugyanis a társadalmi cselekvés - hogy egy ma népszerű cselekvési formával hasonlítsam össze - olyan, mint az investí-

ció. Az ember eleinte rákölti minden - a mi esetünkben főleg erkölcsi - vagyonát abban a reményben, hogy a vállalkozás - valamikor, lehet, csak sokkal később - eredményt is hoz.

Kolozsvár, 1970. Január 12. csütörtök

Múlt hét csütörtökén Temesváron jártam. Jó komámnak *Cseresnyés Gyulának* volt bemutatója: *Németh László Villámfénynél* című darabját rendezte szép sikerrel. Az egyik szünetben az előcsarnokban beszélgettem *Mag Péterrel*, aki nemcsak régi kollegám, de jelenleg a magyar társulat irodalmi titkára. És ahogy ott füstölünk és füstölgünk, félrevonja Pétert egy - mint utóbb kiderült - színházi feleség és - jól hallom - ezt kérdi: Péter ki az a Huszár, mert itt mindenki utána érdeklődik.

Péter rámnézett és harsányan felnevetett. Én el se mosolyodtam. Nem a híres Huszárt keresték, hanem - azt kell mondjam - a *hírhedtét*.

Igen ebbe az önkéntelen reagálásba szinte azt mondhatnám belebetegedtem. És hazajövet napok óta naplóm köteteit lapozom. Keresek valamit. Pontosan magam sem tudom mit.

Fülöp G. Dénes barátommal volt egy ilyen alapélményem. Együtt indultunk az írói pályán, ő azonban a kulákosításnál mindenhol kikerült: a Bolyai Egyetemről, az irodalmi lapok hasábjairól. Apja kívánságára teológus lesz, majd ötvenhat után letartóztatják. Ha jól emlékszem hatvanháromban szabadul. Egy kis székely faluban lesz pap. Írok neki. Nem válaszol. Felülök az igazgatói kocsira és kiszaladok hozzá. Sírunk, de keveset vallunk. Végül kivisz a mezőre. Mondani akar valamit, de a parókián nem meri. - Sándor - fordult velem szembe, ahogy a faluból kiérünk -, be kell neked vallanom valamit: én a börtön után már nem vagyok ugyanaz az ember, aki voltam...

Valami ilyesmit várok. Ilyen felismerést. Ilyen (ön)vallomást. Annyira hihetőt, mint amilyen az övé volt. És olyan váratlant, mint az övét követő enyém: én sem vagyok ugyanaz...

De mincképpen várok, keresek effélét?

1970. január 13. kedd

A tavalyi napló február 11-i bejegyzései mellett egy cikk kézírásos első fogalmazványára bukkanok. Címe nincs, de a cím helyén ez áll: cikk lett volna, de *Marosi Péter*, akinek megmutattam, azt mondja, hogy a szöveg csak a középmeződek lelkiállapotát jellemzi. Így aztán be se fejeztem.

"Sajátos lelkület jellemzi mai irodalmi életünket, amelyet minősíteni nem akarok, de amely sok tekintetben ellentét annak, amit én - alighanem javíthatatlan romantikus lélek - közösségi szellemnek tartok, s amit mi valamikori külvárosi rongyabdát kergető futballisták csapatszelleme nek nevezünk. És már gyerekefjével a győzelem elengedhetetlen felételének is éreztük. És ha futballhasonlattal kezdtem hadd, folytatam azzal tovább: ma mintha egyetlen dolog érdekelne mindenkit, hogy *ő rúgja a gólt*. Holott irodalmi példák sokasága bizonyítja ennek a grundon szerzett felismerésnek az igazát, hogy egyetlen Pelé nem csinál csapatot.

Tehát valóban hiányzik a csapatszellelem a mai irodalomban? Nemcsak az hiányzik, hanem egyenesen az ellenkezője jellemzi a tevékenységünket: az atomizálódás, a burkolt és csak alkalomra váró gyűlölködés, elviekbe rejtett rivalizálás, stb. Persze itt konkrétizálni kellene a jelenséget. Nem teszem. És nem azért, mert nem volna a kezemügyében elég példa. Nem akarom. Tudva tudom ugyanis, hogy az *okozatokra mutatnék rá csupán*. Ugyanis az okokat nem ismerem..."

*

A "hírhedt" szó a torkomon akadt. Hiszen nem vagyok én bűnöző!

Biztos?

Vizsgáljuk meg egyetlen vonatkozásban a működésemet: a színházhoz való viszonyom vonatkozásában. Mikor 1964-ben lemondtam az igazgatásról, a gyűlésen felállt *Koós Zsófia* és azt mondta: ünnep ez a nap, a színház felszabadulásának ünnepe, mert én terrorizáltam a társulatot.

Visszamenve az Utunk szerkesztőségébe,

olyan mértékben lettem bukott ember, hogy egyik rovatvezető - a név itt nem fontos - egyszerűen kitessékelt a szobából, ahol együtt dolgoztunk s ahol összeszólalkoztunk.

Volt úgy, hogy egymásután öt írást vettem ki a lapból a pártellenőrzés. Mert védtelen lévén a cenzor nem kockáztatott. Ellenkezőleg, rajtam bizonyította a párthűségét. Az olvasók azonban figyeltek rám. Akkor írtam azokat a beszélgetéseket harmincnyolc kortársammal, amelyek 1969-ben *Az író asztalánál* címmel jelentek, s amelyről *Kovács Sándor Iván* a Kortársban azt írta, hogy az erdélyi irodalom első utikönyve.

De a leginkább a színház jelzi, hogy vergődésemnek értelme volt. Pár évi igazgatás után utódom lemond és végrendeletében azt írja: *a színház csak úgy menekülhet meg a válságos helyzetből, ha engemet visszahívna*. Domokos Géza - aki akkor a kulturális ügyek magyar miniszteri tanácsosa -, árulja ezt el nekem. Kénytelen megtenni. Meg kell tudakolnia: visszamegyek-e, ha hívnak. A visszamenetelre azonban nem kerül sor, mert a megyei pártbizottság nem ért egyet ezzel. *Földes László*, aki akkor már szilenciumon van, csak egyetemi tanár, egy Vacaru nevű tanártársától - aki egyúttal megyei vezető pártaktivista - baráti alapon megkérdezi, hogy ennek mi az oka. A válasz szó szerint ez volt: mert Huszár egy faragatlan fickó, aki nem tud viselkedni!

Kell ezt tovább magyarázni? Talán egy szót cserélnék ki a *Liviu Vacaru* szövegében: nem tud bólogatni.

Persze ez sem igaz. *Bólogatok* én bőven. *De nem eleget!*

Ez a viszonylagosság a hibám is meg az erényem is. És ezek a kvalitások olykor fel is cserélhetők. Mikor válaszolni kell a magyar kritikusoknak, akkor az én nem eleget bólogató viszonylagos népszerűségem erény a hatalom számára. Akkor egy cikk ellenében cselekvési lehetőséget kínálnak fel, de a szerveződé magyar televíziózás főszerkesztője már nem lehetek - bár első helyen javasolnak -, mert ezzel olyan presztizst kapnék, amit nehéz lenne utóbb ellensúlyozni.

Emlegetnek valamiféle Bukarestben szer-

vezendő magyar hetilapot is, amelyhez nem találnak főszerkesztőt. Hatvankilenc őszén Balogh Edgár elkap és a rá jellemző lelkességgel megölel: Sándor, most jövök *Fazekas Jánostól*. Megegyeztünk. Miben? Abban, hogy te leszel a főszerkesztő.

Volt azonban hozzá egy kérdésem, ami Edgárt kissé meglepte:

- Modd kedves bátyám, te most miről beszélsz?

- Hogy, te nem tudsz semmiről? - kérdezte.

1970. február 23. hétfő

Jó ideje nem írok naplójegyzeteket. Nyilván túl sok kérdőjelet tettem fel magamnak az előbbieik során.

Most csatolok egy levelet. Ez felelet. Írója *Török Áron* énlaki unitárius lelkész. Pár évvel ezelőtt én intéztem az énlaki templom restaurálásának ügyét *Fazekas János* miniszterelnök helyettesünk segítségével. Ugyanis az énlaki templom mennyezeti kazettáján található - ha jól tudom - az első székely rovásírásos emlékünks is.

1970. febr. 13.

"Kedves Uram! Barátom!

Illőnek tartom, de függetlenül ettől belső kényszert is érzek arra, hogy futó kincses városi találkozásunk után pár sorral felkeresselek.

A megszólítás első részén nem kell töprengeni. Azokkal szemben szoktam használni szóban és írásban egyaránt, kiket lelkileg természetes közelségben érzek magamhoz. S ez nálam nem attól függ, hogy milyen múltja van időben a kapcsolatnak, ismerettségnek, barátságagnak.

E helyen két dolgot szeretnék megköszönni s ez sem véletlen.

Az egyik az, hogy »magas« hivatásban is, éppen olyan emberien adtál kezet, mint - lassan egy éve lesz - a Firtos kútnál.

A másik az, hogy Komám előtt is érthetővé vált, miért akarok én feltétlenül találkozni H. Sándorral?

Nem tudni, hogyan alakul az életünk, adódik-e lehetőség, támad-e szükség arra, hogy elinduló emberi kapcsolatunk gyakor-

latilag is értelmet és értéket nyerjen, többet az eddiginél, de én áldom Istenemet, hogy vannak, élnek emberek, akiken könnyű eligazodni, mert szolgálatuk, hivatásuk szükségszerűen természetes tiszta, emberi s ennél fogva: érték.

Maradj jó egészségben szeretteddel, alkotó kedvben és erőben hivatásod mezején s tavaszkezdet küszöbén melegeket hozó Sándor a naptárban s mindenkori írásaidban.

Barátsággal ölel, jókívánságokkal köszönt:

Áron"

1970. március 7. szombat

Érdekes, az Utunkat minden oldalról támadják. De nem csak a régi ellenfél a Korunk, vagy - ellenkező oldalról - a helyi pártlap, az Igazság, hanem - és talán elsősorban - az új lapok. A sepsiszentgyörgyi Megyei Tükör, az új Brassói Lapok, a bukaresti Ifjúnunkás. A Korunkban most úgy mond irodalomcentrizmus ellenes vita dúl, amely nyíltan Utunk ellenes, de amely mögött - állítólag - nemzetiségi nemtudom-csoda rejlik.

Próbáltam szóvátenni a dolgot a szerkesztőségben, hogy jó volna ezekkel a kollégákkal kiegyezni. Ülünk le legalább beszélgetni velük. Marosi Péter mérgesen rámreccsent: te pont az ellenkezőjét mondd annak, amit Szócs Pista követel, aki azt üvölti, hogy az első ilyen támadás megjelenésekor úgy kellett volna orrbaverni a Brassói Lapok Szikszaiját, hogy ne tudjon magához térni.

Szabó Gyulával, jó kollegámmal is tárgyaltam ebben az ügyben. Ő sokkal realistább. Szerinte ennek az egész ügynek van egy nemzetiségpolitikai oldala. A Tükör, az Ifjúnunkás és a Korunk Fazekas János befolyása alatt áll. Persze ez is csak egy maszlag - mondja Gyula -, mert a székelykedés pótcselekvés, de mi ezt sem csináljuk. És ezért rajtunk kéri számon a nemzetiség minden baját. Létay Lajosnak, aki nemcsak főszerkesztő, de párt- és állami mufti, annyi tekintélye sincsen ebben a társaságban, hogy egyáltalán meghallgassák.

1970. március 21. szombat

Olvasom a lapokban Ceausescu egy szónoklatát, s érdekes adatra bukkanok. Azt mondja, hogy 1960 óta a hústermelés és fogyasztás több mint négyszeresére nőtt. Atnézte volna Elena asszony háztartási könyveit? Bizonyára sokallotta a kiadásokat, így jött rá, hogy mi a megnövekedett konyhai kiadás magyarázata: négyszer annyi húst esznek, mint 1960-ban. Jó dolguk van. Nálunk a hús ritka vendég.

Április 2. csütörtök

Hetek óta bosszant ez az irodalomcentrizmus vita. Az ember a budira se mehet, ott is azt találja. (Ez szó szerint így van, mert a szerkesztőségben sok a nemes célra felhasznált nyomdai levonatot). Most aztán elolvastam az eddig megjelent írásokat. Hát mit mondjak? Nem lettem sokkal okosabb. Sok mindent tudok - keveset értek. Azt sem - például -, hogy ez az egész mire jó?

Maradnak tehát a tények. Kitéptem az áprilisi Korunk egy lapját, Tóth Sándor cikkének első oldalát, ahol összefoglalja az eddigi dumát. Ennél többet az utódoknak sem ér az ügy.

FÓRUM (rovatban):

Művelődésünk

a struktúra és a funkció összefüggésében

Égető kérdéseinket tűzte napirendre Gáll Ernő "a dialógus jegyében" (Korunk 1969. 12.), a romániai magyarság szellemi műveltségében észlelhető aránytalanságoknak, a szellemi munka megosztottsága következtében egyre szűkebb körökben alkotók egymástól való elszigetelődésének, egyoldalú érdeklődésének, szakmai beszűkülésének aggasztó kérdéseit.

Nyomában kibontakozott sajtónkban az "irodalomközpontúság" körüli vita. Ez a vita azonban, véleményem szerint, legalábbis ez ideig még - fontos rész-igazságok megfogalmazása ellenére - nem irányul a probléma lényegére. Nem volt szerencsés már az sem, hogy az első hozzászólók, Benkő Samu, Veress Zoltán, Kallós Miklós (Korunk, 1970. 1.), inkább csak tollhegyre tűzték a problémát, de behatóbb boncolgatására nem

vállalkoztak. Már a szerkesztőség is elég fukaron szabta meg az első hozzászólások terjedelmét, s ez korlátozhatta, feszélyezhette a cikkírókat abban, hogy nézeteiket a kívánatos árnyaltsággal fejtsék ki. Bármennyire fontos megfontolásokkal és adalékokkal vonultak is fel a további hozzászólók, Páskándi Géza és Marosi Péter (Utunk, 1970. 9. és 11.) a tulajdonképpeni problémákat eddig még körvonalazni sem sikerült. Az eddigi vitának talán a legjellemzőbb vonása az, hogy miközben a hozzászólók mind az irodalomközpontúság kérdését tárgyalják, azt - a szövegekből kiolvashatóan - eltérően, egyénien, ötletszerűen értelmezik. Igazi eszmecsere azonban - és nem félreértésekből táplálkozó polémia - csak akkor lehetséges, ha előbb tisztázzuk a fogalmakat, s azonos módon értelmezzük őket.

Az első közlemények inkább azzal az agállal járták körül az irodalomközpontúság kérdését, hogy ez egyoldalú táplálékra fogja a szellemi javak fogyasztóit, akiknek ezért hiányosak információik a természettudományok, a történelem, a szociológia, a filozófia köréből. El nem hanyagolható, de mégiscsak másodlagos kérdés ez. Még azért is csinján bánnék vele, mert a vulgarizálás vágányaira vezetne, ha a problémát csak erre korlátoznók. A probléma illyenszerű felvetése ugyanis esetünkben tulajdonképpen azt firtatja, hogy a különböző társadalmi tudatformák hogyan hatnak közvetlenül a társadalmi létre, érvényesülnek-e itt bizonyos kívánatos arányok a különböző tudatformák (tudomány, művészet, filozófia) között. Szimplifikáló szemléletről árulkodik ez a kérdésfelvetés, hiszen köztudott, hogy - egészségesen funkcionáló szellemi életben - például a filozófia főként nem közvetlenül, hanem más tudatformák (nagyértékben a szépirodalom) közvetítésével fejti ki tudatformáló hatását.

Éppen ebből a megfontolásból a hangsúlyt én szellemi életünk belső háztartásának a kérdésére helyezném, vagyis azt kérdezném, hogy a szellemi javak alkotói mennyire fogyasztói is más, szomszédos szellemi szférák termékeinek. Vagyis

művelődésünk különböző szférái között megvan-e az a kívánatos, egymást terméke-nyítő kölcsönhatás, amely szellemi életünk egészének és minden egyes alkotórészének optimális tudatformáló hatékonyságát, a társadalmi tudatnak a társadalom léte-re ki-sugárzó alakító hatását a leginkább biztosítja(...)

*

Este átjött Földes Laci. Miről vitatkoztunk? Nyilván az irodalom-centrizmusról. Elmondtam neki, hogy szerintem az egész úgy úgy marhaság, ahogy van.

Laci azonban megdöbbenett. Ő ugye tudós ember, hisz egyetemi tanár és ami még lényegesebb: politikus elme. *Mi szépírók akkor politizálunk, amikor muszáj és akkor is kicsit prostituáltként érezzük magunkat. Az elméleti ember - olvasson bármilyen oldott szöveget - azonnal általánosít. Számára az értelem a szárazföld. Mindenesetre döbbenetes dolgokat mondott. Íme:*

A Korunkban folyó vitának, melyben job-bára a Korunk kör tudományos érdeklődési munkatársai vesznek részt igen nagy a jelentőség. Tulajdonképpen a romániai magyar közgondolkodás torzságára mutatnak rá. Azt a történelmileg kialakult helyzetet tár-ják fel, hogy a demokrácia hiánya miatt a tudatformák közül Romániában csak az iro-dalomnak van anyanyelvi kötődése. *A tudományos és más tudatformák román nyelven élnek.* Azt is kifejtik ezek a filozófusok, szociológusok, meg egyéb területeken dolgozó szakírók, hogy ezen a helyzeten sür-gősen változtatni kell.

Bőven fejtegettem, hogy én ennek ellené-re sem látom a vita értelmét. Örvendjünk, hogy legalább az irodalom kommunikál az emberekkel. Most már annak a sanszait is le akarjuk rontani?

Ekkor mesélte el Földes a vita kialakulá-sának háttértörténetét. A Korunk múlt évi decemberi számában Gáll Ernő cikket írt a nemzetiségi önismeretről, aminek azonban egyáltalán nem volt visszhangja. Balogh Ed-gár, mint helyettes szerkesztő és notórius

nemzetiségi harcos, erre akcióba lép, összehív néhány dühös fiatal, elmondja nekik, hogy ezen a bóton keresni lehet és biztatja őket, hogy csatlakozzanak Gállhoz. Csatlakoznak. Kimutatják, hogy *intézmény hiányában a nemzetiségi önismeret egyoldalú és hiányos*. Nincs anyanyelvi tudományos élet és publikáció, a Román Akadémiának nincs magyar irodalmi osztálya, nincsenek tudományos profilú lapok, a tudományos könyvkiadás kizárólag románul létezik. Szóval szemmel látható, hogy a cikkeket a cenzura azonnal kiveszi és vizsgálat indul a lap ellen.

Nos, a párt vizsgáló bizottsága megállapítja, hogy a Korunk-írások jellege revendikatív. Ezért aztán kihúzzák a cikkek-ből a revendikációt és marad társadalmi bajként az irodalomcentrizmus. Mert az irodalom valóban bajkeverő. Le kell törni a szarvát!

Tehát - mondom Földesnek - olyan gyorsan szaladtunk az asztal körül, hogy fenékbe rúgtuk saját magunkat. Hozzásegítettük a hatalmat ahhoz, hogy újólag alkotóan beavatkozzon az irodalom életébe és megkövetelje, most már úgymond a közvélemény nyomására, hogy a lapban több legyen az üzemi riport.

Földes ellenkezik. A vita pozitív - állítja. - Bukarestben új magyar lapot terveznek immár két éve. Ez a vita meggyorsítja majd a lap születését.

Nem hiszek neki, de hallgatok.

Április 1. szerda

Délben telefonált *Aurelia Mihalcea* a megyei tanács alelnöknője, hogy azonnal utazzam fel Bukarestbe. *Sion Bujor* elvtárs, a központi bizottság sajtófőnöke hívat.

Megint kezdik? Hát hülyítettek eleget a tévé főszerkesztéssel a tavaly nyár óta.

Rövid tételődés után elhatározom: felmegegyek, de most már tévé ügyben még határozottabb leszek. Az adás két óra egy tömbben és megfelelő lehetőséget kérek arra, hogy új munkatársi gárdát hozzak Erdélyből.

1970. április 5. csütörtök

Bukarestben számos új hír fogad: Fazekas János *Gálfalvi Zsolton* keresztül üzeni, hogy feltétlenül fogadjam el a tétvét. *Méliusz József* Domokos Gézán keresztül azt üzeni, hogy ne fogadjam el, mert nekem a most alapítandó művelődési helyzetet kell szerkesztenem. Meg vagyok kavarodva.

1970. április 15. szerda

Negyvenegy éves vagyok. Istenem, mi vár még rám. Földes Laci egy üveg itallal és egy kérdéssel kopogott be a lakásba: - Isten éltesen! De mond ez az irodalom centrizmus ugye nagy marhaság?!

Röhögünk, ugyanis úgy néz ki, hogy én leszek a születő új lap alapító főszerkesztője. Legalábbis ezt mondták Bukarestben. Anynyira nem tudom komolyan venni, hogy a дума zöme nem is erről szólt.

1970. április 30. csütörtök

Tegnap Ceausescunak megint eszébe jutott a népe: te jó Isten, vajon nem romlott a húsellátás? És elment a piacra. És ezúttal is orvosi köpenybe öltözött urak és hölgyek szolgálták ki a "csetecánok" -at (magyarul: állampolgár). És a vásárlók mosolyogtak rá, és köszönték neki a jólétet, a pult mögöttiek pedig tapsoltak.

Istenem! Hát én most ebbe a színdarabba lépek be! Én is fehérköpenyes kiszolgáló leszek, vagy éhes vásárló, aki tapsol? Nem. Én teremtem elő azt a többszáz tonna húst, amit eladott előlem.

Jó, de ez hogy lesz?!

1970. május 3. vasárnap

Ma teljesen véletlenül rábukkantam a pár nappal ezelőtt egy magyarországi lapból kivágott cikkekre, amely *J. P. Sartrenak* a londoni *New Left Review*nek adott interjúja alapján íródott, s ahol ezt olvasom:

"Az az ember, akit belöktek a történelem mély vizébe, még megtartotta az igen vagy a nem választásának lehetőségét. De ezután szembe kellett nézni a háború utáni időszak szétbogozhatatlan problémaival, olyan emberként, akit társadalmi léte teljesen meghatároz, de közben elhatározásának keltezőképpen birtokában van ahhoz, hogy

vállalja ezt a helyzetét és ennek felelősségét. Mert (...) minden ember mindig felelős azért, hogy mit csinálnak belőle, még akkor is, ha semmi mást nem tehet, mint vállalja ennek felelősségét. Azt hiszem az ember mindig tud csinálni valamit abból, amit belőle csináltak."

Döbbenetes! Hát ez az én esetem. És lám nem egy magánember esete, hanem egy - úgymond - történelmileg meghatározott autentikus - törzskönyvezett! - figuráé.

1970. május 11. hétfő

Bukarestben voltam a múlt héten, az Írószövetség vezetői ülésén. Este a szállodában K. nagyon internacionalista nevelésben részesített. Hosszan magyarázta, hogy nemzetközi zsidó összecsküvés áldozatai vagyunk. Én - tette fel nekem a kérdést - hányszor voltam Pesten, és hányszor csináltak velem interjút? Bezzeg - és itt felsorolta néhány zsidó barátunkat és kollegánkat - velük nem egy interjú készült!

Hányinger környékezett szavai hallatán. Akarattal hallgatom el a nevét, hisz amúgy nagyon jó irodalmár. És régi antiszemita. Amikor a kolozsvári magyar színházhoz szerződtettem Rappaportot, *Harag Györgyöt*, *Kovács Györgyöt* és még ki tudja kit, végig szaladta Kolozsvárt a vész hírrel: Huszár meg akarja lötneni a Magyar Színházat zsidókkal, ne hagyjuk!!!

Nos, ha mégis elvállalom a lapalapítást, ellene vállalom el.

1970. augusztus 1. szombat

Mint látom április elején közölték velem hivatalosan, hogy lapot kell alapítanom, de ezt követően három hónapig senki meg nem keresett. Július elején, apám halálos ágya mellől vittek el, hogy a kinevezést átvegyem és az útmutatásokat meghallgassam. Hiába mondtam, hogy nem mehetek, ilyent a "mi pártunk" nem ismer - felelték. Elmentem hát, és csak a temetésére érkeztem vissza.

Nos, ezután elkezdődött valami, amiről szintén nagyon nehezen szólok. Általában a kisebbség önismeret dolgában megelégszik az erényeinek a megismerésével. És ebben van is ráció. Azt kell erősítetünk magunk-

ban, ami jó. A rosszról majd jobb időkben lehet és kell tárgyalni. Nos én most kikiáltom a jobbidőket, mert előnytelen dolgokat is elmondok. Azt például, hogy a szenvedés nem teszi szentté a kisebbséget. Tehát a kisebbségi ember pont úgy esendő, mint a többségi, csak hogy mi - érte élő, áhitatos lelkek - azt várnánk, hogy hős legyen és magasztos.

Szóval megkapom a megbízatást: meg kell szervezni a lapot. A lehetséges legjobbat. Mert miként *Dumitru Popescu* a központi bizottság titkára mondotta volt: ez egy központi lap kell legyen, amelynek irányítania kell a többi, de mi nem tudunk államelnöki rendeletet hozni, hogy titeket elfogadjanak, hogy nektek higgyenek. Ezt a rangot ki kell vívni. Minőségi munkával kell kivívni!

Ez tehát a feladat: létre kell hozni a romániai magyarság úgymond elitlapját. És én így is kezdtem neki a feladatnak. Igen ám, de az élet, mint annyiszor mondtam már: különös. Először is megindult kolozsvári lakásomra az önkéntes és önkényes hírlapírók áramlása, mégpedig jobbnál jobb ajánlólevelekkel. Egyiktől sem olvastam egy kinyomatott sort sem, de ajánloik - nekem valamennyien ismerőseim - azt állítják, hogy a lap, amit szerkeszteni fogok, akkor töltheti be hivatását, ha kegyeltjüket alkalmazom. Kitérő válaszokat adok, leíratom a címüket, hogy majd értesítést kapnak és megyek a saját fejem után. Vagyis próbálom megnyerni a romániai magyar közélet legjobb szellemiségeit. És ekkor áll belém a félelem. A romániai magyar szellemi élet első vonala elegánsan kitér a feladat elől. Leköltözni Bukarestbe? Nem! Ők Erdélyt el nem hagyják. Ebben még igazat is adok nekik. Főleg, hogy ugyanakkor munkatársi szolgálatukat készséggel felajánlják.

Vannak azonban őszintébb szellemek, akik nyíltan bevallják, hogy a vállalkozásban nem nagyon bíznak. Íme idézek egy ilyen levélből. Természetesen név nélkül. "Amennyire tisztában vagyok magammal, annyira szürke még előttem az induló újság arca(...) nem ismerve a szándékomat, nem ismerve a lap feladatait és lehetőségeit, nem szívesen ugrom fejest az ismeretlenbe..."

Azt kell mondanom, hogy ez tisztességes

álláspont, annak ellenére, hogy tudja, mi a feladat, a lehetőség, ám itt inkább a lehetőségekben való bizalom körül van a hiba.

De vannak itt - úgy értem a szervezői utamon - fájdalmasabb élmények is. Felkérem D.-t, aki világirodalom nagy szakértőjeként ismert. Nem jön. Miért? Mert úgy tudja, hogy G. is tagja lesz a szerkesztőségnek, aki egy gyilkos. Mellesleg G. egy nagyon jámbor, bár valóban marosvásárhelyi kritikus, akivel a kolozsvári D. valamikor tengelyt akasztott.

És a feltételek kikötésének nincs vége. Például G. az említett kritikus sem akar jönni, mert ő viszont M.-től fél, aki őt egy alkalommal nacionalistának mondta. Még mindig nincs vége mert M. viszont ragaszkodik ahhoz, hogy a világirodalmi rovat élére D. kerüljön.

És ezeknél még mindig ki lehet mutatni valamelyes elvi, ideológiai alapot. De mit szólnak ehhez az állásponthez? Idézek egy újabb levélből:

"Elvállalom a bukaresti állást a következő feltételek mellett: ha rovatvezetői besorolást kapok, ha minden általam írt cikkért 100 százalékos tiszteletdíj illet, ha két szoba összkomfortos lakást adnak, de csak a következő negyedekben... (és itt felsorolja Bukarest kertvárosi negyedeit.) - Ha a szerkesztőség kéri és intézi el a telefonomat és ha a jelenlegi kolozsvári lakásomat átadhatom a fiamnak, nem kell visszaadni a városnak."

Mellesleg az illető egy nagyon harmadosztályú publicista. Mit kérnek majd a valóban élenjárók?

Nem tudom mit tegyek. Azt hiszem vissza kell adnom a megbízatásomat. Ismét romantikusnak és naívnak bizonyultam. Ide másfajta ember kell, nem túlérzékeny állat, mint én vagyok.

1970. augusztus 8. szombat

A múlt heti naplórészletből az derült ki, hogy lapszervezői munkámban megtorpan-tam. Különben tele van az életem efféle megtorpanásokkal, bizonytalankodással. Nincs a romániai társadalomban olyan erő, amihez igazodni tudjak. Az egyetlen szervezett erő a Román Kommunista Párt, amelyről egy dolgot biztosan tudok, hogy a

saját érdekein kívül semmi sem érdeklí. Ha törekvéseimből az új osztály és az új jegyveduralkodó hasznot tud húzni, akkor van létjogosultságom, ha nem szolgálom a kurzus érdekeit, akkor elsöpörnek.

Augusztus 11. kedd

Valamit a pártaktíva is megtudott a nehezségeimből, mert az ügy, amit eddig szabotáltak, hirtelen nagyon sürgössé vált nekik. A múlt héten Sion Bujor, a központi bizottság sajtóosztályának főnöke telefonhoz hívatott és hangja nagyon keményen csengett: mi van a lappal? Mikor jelenik meg az első szám? És utasított, hogy jelentéstételre azonnal utazzak fel Bukarestbe.

Nagyon nehéz helyzetbe kerültem, hisz az igazat nem mondhattam meg. Azt, hogy a romániai magyar értelmiségiek nem biznak szeretett pártjuk jóindulatában és ezért nem tódulnak utánam Bukarestbe lapot alapítani. De, ha az igazat nem mondom, mit mondjak? Nyilván az igazságot, hisz van más igazság is, nem csak az övék. Ugyanis van olyan ember, aki szívesen vállalná a bukaresti kalandot és aki vonzóerőt is jelentene az alakuló szerkesztőség számára. Ilyen például Földes László a kritikus, az esztétika egyetemi tanára, az Utunk volt főszerkesztője, akit az 1956-ban tanúsított - állítólagos - liberáliszmusáért zártak ki a pártból, váltották le az Utunk főszerkesztőségéből és vették el - immár 12 éve - a sajtóban való közlés jogát. *Tabák László* is kiválóan alkalmas lenne szerkesztőségi munkára, de egyelőre ő is kizárt párttag és még mindig azon a poszton van, ahová színházigazgatóként én vittem, amikor a pártlaptól kidobták, tehát a kolozsvári Magyar Színház műszaki felügyelője. Két alapember, akire lehet építeni - ha hagnak.

Elhatároztam, hogy erre a kettős javaslatra alapozom a mostani taktikámat. Mert azt már megtanultam a pártaktívával való több mint két évtizedes együttműködésem alatt, hogy ha az aktivistának velem szemben igaza van, akkor én elvesztem. Tehát Sion Bujornak nem lehet igaza. Azt kell hangsúlyoznom és bizonygatnom, hogy én képviselem azokat a minőségi szemponto-

kat, amelyeket *Nicolae Ceausescu* intelmeként nekem *Dumitru Popescu* központi bizottsági titkár tolmácsolt.

Persze az effélel elhatározni könnyű, ám egy Bujorral szemben megvalósítani nem egyszerű. Bujor már húsz éve vezeti a romániai sajtómunkát és ugyanennyi ideje örvend közútatnak. Az egyik újságírókoléga mondotta: ha egyszer azt látom, hogy Bukarestben mindenki részeg és örvend, akkor tudhatom, hogy Bujort kirúgták. Persze ez a kirúgás abszolút nem valószínű. Bujor egy diabolikus figura kacska balkézze, gátlástalan terrorisztikus hajlamokkal és némi illegalista múlttal. Bevezetőként és egy kicsit védekezésül is ezúttal azt találtam neki mondani: azért nem sietem el a szerkesztőség összeállításának a dolgát, mert egy minden tekintetben kifogástalan gárdát akarok összehozni, akikkel ne legyen Bujor elvtársnak később problémája. Mire Bujor sátáni kacajba tört ki. - Problémánk nekünk, a sajtóval? Elvtárs, mi effélel nem ismerünk! A mi sajtónk párt-sajtó, érted? Ha nem teljesíti a feladatát, akkor mi gyökerestől tépjük ki az oda nem való elemeket, érted?

Hogyne értettem volna. Az értelmet, mint luxust még megengedtem magamnak, azt nem engedhettem már meg, hogy meghátráljak. Éppen ezért, mintha a Bujor fenyegetése el se hangzott volna, előadtam - egyelőre - a Földes kinevezésére vonatkozó elméletemet. Hogy tehát itt az alkalom, rehabilitálni kell ezt a kiváló embert, akit igazságtalanul politikai ellenfelének *Hajdú Győző*nek feljelentése alapján zártak ki a pártból, és aki most nagy szolgálatot tehet az országnak.

Bujor úgy nézett rám, mint apa a hülye gyermekére. Halk volt és türelmes: - Kizárt párttag hogy lehetne tagja a központi bizottság nomenklaturájának? De hát rehabilitálni kellene - erősködtem. - Kérte ügye felülvizsgálását? - kérdezte Bujor. Nem kérte, mondtam, ő úgy érezte, hogy neki van igaza. Bujor hangja most már metszett, mint az acélpengő: A párttal szemben senkinek sem lehet igaza! Ezt jól jegyezd meg!

Hirtelen papírt lökött elém meg ceruzát és valami olyasmit mormogott, hogy neki az ilyen éretlen dumára nincs ideje.

- Ki a legjobb magyar filozófus? Olyan aki ír is és aki pártosan gondolkozik?

- *Rácz Győző* - mondtam bizonytalanul.

- Írd fel erre a papírra.

- De én beszéltem veled, nem akar Bukarestbe jönni.

- Ne törődj, majd beszélek veled én. Tovább: ki a legjobb irodalomkritikus?

- *Láng Gusztáv*.

- Írjad.

- Nem jön. Tudom, hisz barátom.

- Majd én beszélek veled és akkor jönni fog. Mondd: ez az illető párttag?

- Nem tudom - feleltem.

- Hogyhogy nem tudod? Azt mondtad, hogy barátod.

- Tényleg barátom, de én nem ilyen alapon szoktam barátkozni.

- Elég baj - vélte Bujor. - Tovább: ki a legjobb szerkesztőségi főtitkár?

Most már nem ellenkeztem, mondtam, mondtam a neveket. Mikor aztán a lista kitélt, Bujor azt mondta: Holnap kilenckor légy *Aurel Duca* elvtársnál, a Kolozsvár Megyei Pártbizottság első titkáránál. Addig ezek az elvtársak le lesznek értesítve és ott meg lesznek győzve. Egy forradalmi pártban így intézik az ügyeket. Ez nem polgári parlament. Valaki vagy teljesíti azokat a feladatokat amiket a párt rá kiró, vagy nem muszáj pártagnak maradnia.

Éreztem, hogy ezt a csatát elvesztettem. Ha valakiben maradt még valami illúzió azt illetően, hogy ez a bukaresti lapalapítás esetleg jó ügy is lehet, az most kigyógyul e hitéből. Erőszakkal nem lehet meggyőzni az embereket arról, hogy szabadok.

1970. augusztus 13. csütörtök

Halálosan fáradt vagyok és szomorú, sőt ennél is több: kétségbeesett. Tegnap megvolt a gyűlés a kolozsvári megyei bizottságnál. *Duca* nem volt olyan durva, mint Bujor, de azt sem engedte meg magának, hogy emberi érvekre, kívánságokra tekintettel legyen. A jelszó itt is ez volt: vagy végrehajtod azt a feladatot, amit a párt számodra kijelölt, vagy viseled a következményeket. Egyetlen embert sikerült ezzel az erőszakkal besorozni: *Baróti Pált*. *Bretter György* el se jött.

Rácz Győző orvosi igazolványokkal igazolta, hogy nem jöhet. *Mikó Ervin* ugyan elfogadta a megbízást, de utána végigsírta a várost, felküldte Duca első titkárhoz minden ismerősét, úgy hogy végül én kértem az első titkárt, hogy mondjon le róla.

A legdöbbenetesebb B.Z. esete, aki a lap-szervezés egy kezdeti szakaszában kéretlenül ajánlkozott, s akinek rovatvezetői állást ígértem. No most, feltehetően az erőszaktól ijedvén meg, levelet küldött a címemre, amit megörzök. A levélben ez áll: vagy elintézem, hogy a párt mondjon le a vele szembeni erőszakoskodásról, vagy gondoskodom a gyerekekről, mert öngyilkos lesz.

Édes Istenem, mit tettem? Mit bűnöztem? Hiszen én csak a nemzetiségemen akarok segíteni! A nyugalmamat feláldozom, a családom biztonságát is, de a becsületemet a jó híremet nem adhatom! Nem lehetek gyilkos. Mit tegyek?

Augusztus 22. szombat

1970 késő nyarán már érezhető volt lap-szervezői munkám első eredménye. Négy havi kemény munkával elértem, hogy mindenki meggyűlölt Romániában. Elsősorban persze azok a tollforgatók, akik nem akartak Bukarestbe költözni, de akiket a párt erre kényszeríteni akart. Másodsorban azok a jobbsorsra érdemesek, akik vállalták volna a bukaresti idegenséget is, csak szeretett szakmájuknak élhessenek, ám akiket a párt nem engedett a sajtó közelébe. Legtöbben persze azok az érdemtelenek voltak, akik így akartak a falusi tanárkodástól szabadulni, vagy a világhírre vergődni s akiknek még okuk is volt arra, hogy gyűlöljenek, mert nem vettem fel őket. Ezekhez aztán hozzá kell számítani a pártfogók, ilyen-olyan politikai-társadalmi nagyságok csoportjait, akiknek a számát minimum kettővel meg lehet szorozni, hisz nem csak azok orroltak rám, akiknek az emberét nem vettem fel, azok is, akik az elfelük emberét fedezték fel a szerveződé-
szerkesztőségben. És se szeri se száma azoknak, akik ebben az időben okkal, ok nélkül mocskoltak. Mert ott voltak a titkos vagy nyílt pályázók a főszerkesztői helyre, amelyhez én, szerintük érdemtelenül jutottam.

Pontosabban nem érdemtelenül, mert az államnak, sőt magának a szekuritáténak tettem nagy szolgálatot, ám a szerkesztésben tökéletesen ártatlan vagyok. És ehhez, a nevem hallatán vicсорító hadhoz oda kell számítani még a központi pártaktívát is, amely érthetetlenül állt az úgymond fafejűségem, még pontosabban politikai iskolázatlanságom ténye előtt. Nos íme egy ilyen botrányos történet.

Amikor a megbízatásomat átvettem Dumitru Popescu kábé titkár, aki egy rendkívül értelmes és rendkívül erőszakos káder - nem véletlenül hívja a szakma Popescu *Dumnezeu*-nak, vagyis *Istennek* -, de aki úgy tűnik a szó intellektuális értelmében mégis becsületes ember, nos mondom Popescu a beiktatásomkor leszögezte, hogy a Contemporanul című nagy példányszámú és népszerűségű hetilap testvérorgánuma lesz A Hét, vagy ahogy ő mondta A Het, és tehát mindenben azonos ellátottságot élvez. Én ezt akkor megjegyeztem. Ám alig itattam le kétszer-háromszor Lakatos gyógyszerész úr bánffyuhnyadi szilvapálinkájával a Kultur Tanács néhány adminisztrátor emberét, rögtön kiderült, hogy az egyenlőség tekintetben is sántít. Mégpedig nagyon. Mint megtudtam az alakuló új lapnak 6,5 állással kevesebb jutott, mint román megfelelőjének. A beralapja ennek megfelelően 180 ezer lejmel kisebb. A Contemporanul egy számra 15 ezer lej honorárium alapot kap, A Hét 9.400 lejt. Azt is kimutatták a frissiben szerzett szesztestvérek, hogy az "Egyéb kiadások" című fejezet költségvetése, tehát kiszállási díjak, benzinköltségek, telefonelőfizetések, lapelőfizetések stb. még a megengedett költségek fedezésére sem elegendők. De a diszkrimináció legekleatásabb adata az, hogy a 305 ezer lej előirányzott számonkénti nyomdaköltség helyett mindössze 260 ezer lej szerepel a büdzsében.

Mikor az egészet átgondolom azt mondom: itt nem szabad frontálisan támadni, elmegyek Sion Bujorhoz, elmondom, mit tudtam meg és közlöm vele: Én biztos vagyok benne, hogy neki nem volt tudomása erről a diszkriminációról.

A hét elején fel is hívtam telefonon. Kértem, hogy fogadjon. Mit akarsz? - kérdezte a rá jellemző cigányos közvetlenséggel. Mondom, hogy a költségvetés körül vannak némi differenciák. Azt mondta: jó, majd hív, ha ideje lesz tárgyalni. Eltelt három nap, nem hívott. Tehát: tudta miről van szó és nem akar fogadni.

Elmentem Méliusz Jóskához s elmondtam neki az értesülesemet, valamint azt is, hogy Bujor tudatos cselekedetével állunk szemben, ezért nem akar fogadni. Nagyon dühös lett. Előttém hívta fel Gere Mihályt, a központi bizottság titkárát, aki a pártgazdasággal és - ezt a viccet nem én csináltam, hanem Ceausescu - a nemzeti kérdéssel foglalkozik. Gere azonnal fogadott. Mire odaértem Bujor Sion is ott volt. Előadtam, hogy mi a panaszom. Elmondtam, hogy ha az ilyen apró trehányóságokon nem segítünk hiába írunk a lapban az egyenlőségről, mert az emberek nem hisznek majd nekünk. Gere finoman, aggódva dolgozik alám. Különösen Ceausescu elvtárs utasításainak betartásához ragaszkodik. Számára - mondta - az, hogy Ceausescu elvtárs intenciói maradéktalanul érvényesüljenek többet jelentenek pár százezer lejnél.

Csak hogy Bujor sem most lépett le a falvédőről. Egyáltalán nincs berezelve, amiért nem tartotta be Ceausescu elvtárs állítólagos utasításait. Ellenkezőleg, támadásba lendül és rövidesen neki áll fennebb.

- Gere elvtársnak, mint a párt adminisztratív titkárának tudnia kell, hogy a Comtemporanul költségvetése pont annyi, mint az amit A Hétnak előírtunk. Csak hogy a Comtemporanul státuszán van néhány rejtett állás. Például onnan fizetik Micleat, a Ceausescu elvtárs személyi fényképészét.

Gere zavarba jön. Valamire emlékezhetik. Én azonban remek pálinkával dolgoztam, s tele vagyok adatokkal. Percek alatt kimutatom, hogy a rejtett állások csak egy kis százalékát teszik ki a két lap költségvetésében fellelhető különbségnek.

Bujor elsápad a méregtől és odaszól Sandescunak a helyettesének: Vizsgálj ki azonnal és tégy jelentést. Itt még valaki megüti a bokáját - mondta, de a hangsúlyban

az is benne volt, hogy a kárvallott könnyen én lehetek.

Így megyünk végig minden tételen. Bujor mindent tudomásul vesz, de most már nem cáfol.

Ez volt tegnap. Ma jön *George Ivascu* a Comtemporanul főszerkesztője: mit tett velünk kollega úr?! - Mit? - kérdem. Felhívott Bujor, hogy dolgozzam át a költségvetésünket. Nem lehet magasabb, mint a maguké.

- És akkor mit tesz?

- Mit tehetnék? - kérdezte a világ legtermészetesebben hangján - elmegyek egy Bujornál nagyobb főnökhöz és elintézem, hogy ne kelljen átdolgozni.

Augusztus 30. vasárnap

Itt ülök Bukarestben a Tolsztoj utcai pártotthonban egyedül. A család Kolozsváron. Lakásról még szó sincs. Szerkesztőség egyre inkább illúzió. *Dankanits Adámmal* állapodtam meg, aki - mondják - nagyon jó történész, de még szerkesztőségben nem dolgozott. A felesége is jön, *Varga Kati*, aki grafikus, nem ír, nem olvas - tördel. Van ezen kívül egy filozófusom *Huszár Vilmos*, aki most végezte az egyetemet, tehát újságírói szempontból analfabéta. *Bodor Pali* ajánlatára felvettem *Ágoston Hugó* fizikatanárt, aki Szászrégenből hozza el teljes sajtó- és élettapasztalatát.

Tehát katasztrófa.

Minden azon múlik, hogy el tudom intézni néhány pártból kizárt régi, koncepciózus szerkesztő alkalmazását, mert ha nem akár be is adhatom a lemondásomat.

Ez örli fel az embert, ez az állandó bizonytalanság. Az, hogy itt nem lehet semmit lezárni, sem a napot, sem a hetet sem a problémát. Minden úgy kezdődik, hogy: attól függ.

1970. szeptember 17. csütörtök

Hetek óta ostromlom Fazekas János miniszterelnök helyett, hogy juttasson be *Ion Ghoerge Maurer* miniszterelnökhöz. Megtudtam ugyanis, hogy Maurer egyazon koncentrációs táborban volt a háború alatt Földes Lászlóval, Tirgu Juban, sőt Földes

mint Magyarországra átszökni akaró fogoly, tehát nem kommunista, valamiféle parancsolója is volt a mai kormányfőnek. Gondoltam elmegyek hozzá s elmondom, hogy Hajdú Győző miként áztatta el Földest. De mindenekelőtt azt, hogy milyen nagy szükség volna Földesre, az ő alapos elméleti ismereteire az alakuló új bukaresti magyar lapnál. Fazekas azonban furcsa módon nem segít. Azt mondja, hogy Maurer semmiben sem angazsálja magát, ami nemzeti ügy és kár vele kísérletezni. Mások azonban mást mondanak. Azt például, hogy Fazekas Hajdú Győző támogatója, tudja, hogy Földest Hajdú tette tönkre és ezért áll félre. Én Fazekast annál sokkal jobban becsülöm, hogy ilyesminek bedőljek, de Földesre szükségem van. És tegnap támadt egy korszakalkotó ötletem. Felhívtam *Király Károlyt*, a kovászna megyei elsőtitkárt, a párt végrehajtó bizottságának tagját és kikértem a véleményét. Mindez persze nem véletlenül jutott eszembe. A fáma ugyanis azt tartja, hogy Ceausescu azért futtatta fel a fiatal és meglehetősen ismeretlen *Király Károlyt*, hogy Fazekas Jánosnak ellenfelet kreáljon. Fazekas ugyanis nagyon nagy szolgálatot tett neki a csehszlovákiai válság idején, amikor a főleg Magyarországról jött támadások alkalmával - mozgósította mellette a Székelyföldet. Persze egyetlen egyeduralgó sem szeret osztozni a hatalomban és azt sem szereti, ha valakinek része van az ő dicsőségében. Ezért hihető, hogy a fiatal *Király Károlyt* ki akarja játszani Fazekas ellen.

Persze *Király* nem ezzel vonta magára a romániai magyar értelmiségiek figyelmét, hanem azzal, hogy megyéjében Kovásznán igyekezett megvalósítani azokat a nemzeti-vívmányokat, amelyeket ugyan itt-ott kijelentettek, de amit senki sem valósít meg. Például kiíratta a megye helységeit magyarul is. Új magyar nyelvű lapot létesített. Fellendítette a helyi magyar színház munkáját. És még számos más, a magyar nemzetiség számára fontos intézkedést valósított meg.

Nos, ez adta az ötletet, hogy tőle kérjek tanácsot és segítséget. Tegnap - mondom -

fel is hívtam telefonon. Az első döbbenetem az volt, hogy ismert, holott az ő nagyságrendjében ragyogó kérdék ilyen mélyre nem ereszkednek le. A másik az volt, hogy azt mondta: tetszik tudni. Mondtam: *Király* elvtárs egy végrehajtóbizottsági tagtól az is megtiszteltetés ha tegez. maga miért tetszik-tudnizik? Azt mondta azért, mert én ismerem a hazai irodalom történelét és tudom, hogy maga egy évvel idősebb, mint én. Ezek után a többi figyelmessége természetesnek tűnt. Megkérdeztem, hogy mikor találkozhatunk, mert szeretném kikérni a véleményét az új lap alapítása dolgában. Azt vártam, hogy egy héten belül szakít erre időt. *Király* azonban azt kérdezte: hány óra maga szerint? Mondtam: szerintem fél tizenegy. Azt mondta: mit szól, ha kettőkor együtt ebédelünk. Mondtam rendben van és beugrottam a kocsiába, mert a hátralévő idő épp hogy elég volt a Sepsiszentgyörgyig megteendő 200 kilométerre. A pártkantinban fogadott. Ott ebédelt épp úgy, mint akármelyik pártmunkás, a kapust is beleértve. Az ebéd ízletes volt, de nem főúri. Jól éreztem magam.

Ébéd után a kabinetjében beszélgettünk el egy kávé mellett. Elmondtam a gondjaimat. Azt, hogy a romániai magyar értelmiségiek nem bíznak a hatalomban, de az én személyem sem jelent nekik garanciát és ezért nem jönnek velem Bukarestbe lapot alapítani. Márpedig ezt az alkalmat kihagyni bűn. Annak idején az Osztrák Magyar monarchiában a románok is kihasználták a főváros előnyeit. Lapjuk jelent ott meg, sőt, ha jól tudom még Eminescu is ott jelentkezett visszhangos sikerrel. Namármost ahhoz, hogy a bukaresti magyar lapot sikerre vigyük, ahhoz kérdék kellene. És itt előadtam neki a tervemet Földes Lászlóval kapcsolatban, akit mindenképpen le szeretnék vinni. Újabb döbbenet: *Király* ismerte Földest, és egyetértett az elképzeléssel.

Késő estig beszélgettünk. Kötetlenül, az általános helyzetről, de arról is, hogy őt mi foglalkoztatja. És észrevétlenül paktum is kialakult közöttünk. Azt mondta: ő segít nekem, de nekem is segítenem kell az ő törekvéseit. Ő ugyanis szeretné Sepsiszent-

györgyöt magyar kultúrközponttá tenni. Nem az egyetlen központtá, egyikké. Kér tehát, hogy onnan ne vigyék el embert. Tárgyalásban voltam ugyan *Csiki László*val, azt is tudtam, hogy nagyon fogja bántani, amiért lemondtam róla, de az úgynevezett nagypolitikának szabályai vannak. Megfogadtam Királynak, hogy segítségére leszek.

Ő nem fogadott semmit, csak azt mondta, amikor elváltunk, hogy tehát akkor holnap, vagyis ma reggel 9-kor találkozunk Dumitru Popescu irodájában. Tudni kell, hogy Dumitru Popescu a párt központi bizottságának titkára, sőt Ceausescu beszédeinek fogalmazója. Királlyal a KISZ-ben dolgoztak együtt és barátkoztak össze.

Ma pontban megjelentem kilenckor a kábelnél. A titkárnő azonnal és nagyon udvariasan beinvitált a főnöki szobába. Ott már a Földes dossziét tanulmányozták.

- Hogy van az - kérdezte Popescu mikor beléptem -, hogy több aktában esik szó a Hajdú feljelentéséről, de a feljelentés szövege hiányzik?

Mondom: nem tudom.

Azt felelte, hogy ő tudja. A Hajdú szövetségesei kilopták az árulkodó dokumentumot.

Aztán becsapta a dossziét és ő mint legmagasabb hivatali főnököm azt mondta: - Király elvtárral vállaljuk a felelősséget Földes elvtársért, értesítse, hogy addig is, amíg ügye tisztázódik, betöltheti a főszerkesztő-helyettesi posztot A Hétnél.

Hát így volt.

Szeptember 22. kedd

Földes újjászületett! Nagy elégtétel ez nekem. Hétfőn érkeztem vissza vele Bukarestbe. Lakás egyelőre nincs, szállodában lakunk, ami azt jelenti, hogy alig alszunk, mert folyton a lapot alakítjuk. Tegnap délután kimentünk a strandra. Ott hallottam *Szele Pétertől* egy történetet. Reggel villamosoztak be a Scinteia Házba, a szerkesztőségbe, s beszélgettek, persze magyarul. Egyszer csak odafordul hozzánk egy olyan húszvalahány éves ifjonec: miért beszélnek itt ezen az idegen nyelven? Mielőtt felelnének, leereszkedik szemben egy újság, s egy olyan negyven körüli tisztviselőnek kinéző napszitta polgár mered a kötekedőre:

- De uram, ha maga Japánban találkozik egy románnal, milyen nyelven fordul hozzá, japánul?

Na, szerintem ez az igazi bukaresti ember!

Szeptember 28. hétfő

A hét végén hazarepültünk Kolozsvárra, s ma újra itt vagyunk. Ha mást nem, friss híreket arattunk. Kolozsváron mindenki a bukásomra spórol. Van aki nyíltan kimondja: alkalmatlan vagyok a szerkesztésre, azért szereztem meg Földes Lacit, hogy valaki tudja, mit kell egy lapnál csinálni. És azt is jellemzőnek tartják, hogy sikerült Földest kimentenem, miután 12 évig szilenciumon volt. Hálás Huszárnak a párt. Jól megfizetik, amiért a kettős kötődés kérdésében oda-mondott a magyar kritikusoknak.

Október 13. kedd

Sajnos elég ritkán jegyzek. Pedig nagy dolgoknak vagyok tanúja. Itt van mindjárt a vezércikk ügy. Pénteken délután, amikor sem Földes sem Gálfalvi nem volt itt, hív *Bányai József* telefonon, hogy azonnal vigyem fel a kábéhez a vezércikket. Mondom: nincs lefordítva. Nem baj, vigyem fel magyarul, mert *Andrei Vela* elvtárs a sajtóosztály helyettes vezetője ért magyarul. Hívjam Velat. Vela mérges: menne haza és kénytelen rám várni. Én is mennék haza - mondom nem kevésbé mérgesen - de nincs hová. Mérges szóváltás, végül megegyezünk, hogy reggel viszem fel. Azért megkérdeztem meddig van benn, mert - gondoltam - nem kell a palit buzerálni. Azt mondja fél hétig. Mondom rendben, megkeresem. Meg is történik, felviszem és ekkor kezdődik a kalamitás. Hárman ülnek neki. 1. Vela a sváb, Temesvárról. 2. Bányai, a kolozsvári magyar és Sandescu előtt vizsgáztatják magukat - ellenem párt-hűségből, meg internacionalizmusból. Folyik pedig az ügy imígyen. (Mellékelem majd a kéziratot)

- Mit jelent az, hogy a lap társadalmi szükségletnek tesz eleget és ezért alapították? Milyen társadalmi szükségletnek? Milyen hiányok vannak a mi társadalmunkban? Azért alapították, mert a párt úgy látta jónak.

- Mi az, hogy romániai magyar közélet? Ez egy szeparatista szempont. Különben is az egész vezércikk idegen a mi pártunktól. Mitől egyoldalú az ún. magyar közélet és ez kit érdekel?

- Miért pont ezt idézem (a testvériséget) Ceasescutól miért nem azt, hogy a nemzeti kérdés végleg megoldódott?!

- Mi az, hogy romániai magyarság?

- Miféle hülyeség az, hogy a lap közvetít a román és magyar kultúremlékek között, amikor az ország élete egységes és nem választható ilyen alapon szét?!

- Ki kért arra, hogy foglalkozzunk a nemzeti kérdéssel, mikor erre a párt hivatott?

- Miért nem írtok a párt által megszabott alapelvekről pl. a sajtó feladatairól?

- Mi az, hogy nemzetiségi intézmények?

- Mi az, hogy hazájához és nemzetiségéhez hű állampolgárok? stb., stb., stb.

Próbálok magyarázni. Kéértékelnek. Hülyének érzem magam. Rá kell jönnöm, hogy ez így nem megy. Abbahagyom. Elküldenek, hogy dokumentálódjak a Scinteianál (A Román Kommunista párt központi napilapja) este 8 órakor és reggelig írjam meg a cikket helyesen és fordítassam is le. Nem lehet. Muszáj.

Elmegyek Bodorhoz. Bodor felhajtja Domokost. Elolvassák a cikket. Azt mondják jó és nem szabad rajta változtatni! Jó, de mit tehettek? Menjünk Vincze Jánoshoz, a Magyar Dolgozók Tanácsa alelnökéhez. Este kilenckor beállítunk V.-hez.

Katasztrófa. A cikk szerinte is jó. A sajtóosztály nem akarta a lapot, így akarja az ügyet kompromittálni. De nem szabad összeugrani velük.

Nem tehetem meg, amit tőlem kérnek.

Próbáljam meg, ő pedig reggel beszél Dumitru Popescuval.

Október 15. csütörtök (folytatás)

Másnap hümmögnek. De csak hümmögnek és nem mondanak véleményt, sem Vela, sem Bányai sem Sandescu. Várják, hogy Bujor megnyilatkozzon. Annyira, hogy az oldalhúzásait is kigumizzák. Sandescunál vagyok, mikor Vincze keres. S.: - valaki keresi. Nem mondja hogy ki és amikor én

átveszem a kagylót, azonnal ki is megy. Jelenti a főnökének, hogy beléptek a drótbá.

És Bujor még mindig nem ér rá, hogy fogadjon. Közben alkalmam van beszélgetni Bányával és Velával, akik előzőleg olyan szépen vizsgáztak Sandescu előtt internacionalizmusból. Bányai :- H. elvtárs nem ért egyet, ahogy látom azzal, hogy belenyúltunk a cikkébe. Én: -Végrehajtottam, de tiltakozom és nem is írom alá a cikket. Nem értik a nemzeti kérdést, nem ismerik a fogalmainkat. Itt koncepciók ütköztek össze: amelyek kizárják egymást és egyikünk sincs hozzátartozva a székhöz!

Mindezt nagyon civilizáltan. Végül bejuttok Bujorhoz, aki mintegy állatszelídítő, biztatóan mosolyog. Bemutatom neki a makettet, bediktálok hasból, hogy melyik oldalon mi van, mire nekiesik a vezércikk szövegének és szorgalmasan húzogatja meg az oldalt. Be sem tudja fejezni, hív Popescu. Vincze elmondta neki hogy mit csináltak velem, s lehívja az egész társaságot magához. Röviden: szépen visszakéri mindazon tartalmakat, amiket a sajtóosztály kihúzatott.

Október 16. péntek

Bujor vezér parancsa értelmében ma kellett volna megjelenünk. Nem tudtunk elkészülni. Nemcsak a vezércikkkel volt szörnyű harcunk, szinte minden írásba belekötöttek. Végül tegnap felmentem és elmondtam, hogy képtelenek vagyunk mára elkészülni. Kaptam még egy hetet. Alig értem be a szerkesztőségbe a hírrel, valaki megjegyezte: de hiszen az október 23. az ötvenhatos forradalom kitörésének a napja... Írtó megijedtem. Azonnal felhívtam Bujort. Csodálkozott a kérdésfeltevésemen: a román pártnak semmi köze az ottani ötvenhatos eseményekhez - mondotta.

1970. október 23.

Megjelentünk. Késő éjjelig, amíg a rotációs elindult, mindenki bent ült a szerkesztőségben. Mikor felhoztuk az első számot, összeöleleztünk. És többen sírtak. Például én is.

Isten legyen lelkünknek irgalmas!

(vége)

palócföld
KÖZLETTI, IRODALMI, MŰVÉSZETI FOLYÓIRAT

**Public literature and art monthly of the
Culture Department of Nógrád County.**

Prepared by Publisher Mikszáth.

Chief editor : József Pál

Chief publisher : Dr. János Németh

Address of editorial office:

H-3101 Salgótarján, Pf.: 270

Tel: (0036) 32-14-386, 32-11-022

Alapítvány

A PALÓCFÖLD Szerkesztősége

PALÓC KULTÚRA ALAPÍTVÁNYT hozott létre.

Az alapítvány célja többek között a PALÓCFÖLD folyóirat szellemi műhelymunkájának fenntartása és gazdagítása, díjak, pályázatok alapítása és kiírása, valamint a történelmi Nógrád Megye (Nagykürtös, Losonc, stb.) művelődéstörténeti hagyományainak, szlovákiai magyar nemzetiségű alkotók és a lakosság kulturális feltételeinek javítása is.

Az Alapítvány nyitott bel- vagy külföldi természetes, illetőleg jogi személyek vagyoni (pénzbeli és dologi) adományai előtt, amelyről az Alapítvány Kuratóriuma köteles nyilvánosan elszámolni.

Az Alapítvány támogatóinak nevét vagy a cég címét, kívánság szerint a PALÓCFÖLD folyóiratban megjelentetjük, valamint kedvezményes reklámlehetőséget biztosítunk számukra a Mikszáth Kiadó könyvein és más, a kiadó által szervezett fórumokon.

Az 1989. XLV. 34. paragrafus szerint csökkentheti az Ön éves adóalapját az Alapítványnak felajánlott pénzüsszeggel.

Az OTP Nógrád Megyei Igazgatóságánál vezetett bankszámlánk száma: 5062-7.

palócföld
KÖZÉLETI, MŰDOLMI, MŰVÉZETI FOLYÓIRAT